

МИХАИЛ САДОВЯНУ
ЗАБЛУЖДЕНИЕТО НА
ГОСПОДИН ТОДЕРАШ

Превод от румънски: Иво Тодоров, 1980

chitanka.info

Преди тридесет години госпожа Катинка бе в разцвета на силите си. Страшна стопанка. Мъжки ум и мъжка ръка. Когато мъжът ѝ, Тоадер Лича, тръгнаше по работа из безкрайните чифлици на бейзаде^[1] Григоре, тя въртеше къщата. Тя наглеждаше аргатите, стоката, птиците и цялата работа по стопанството, и отделно по петдесетте фълчи земя, които бяха придобили с много усилия и пестене. Тя беше добродушна жена, скътала много вяра в сърцето си. И в доволство, и в неволя големите ѝ сини очи се вдигаха към малката иконка на божията майка — наследена от дедите, скъпоценна вещ, изящна резба върху червено сливово дърво. Малка бе тази дървена иконка, само колкото една длан, но имаше чудната дарба да успокоява сърцето и да облекчава болките. Тя помагаше при бедни и тежки болести, против мор по добитъка, за откриване на крадци, че и за още по-чудни работи.

Господин Тодераш, който служеше на бейзаде Григоре, беше кибритлия човек. Един миг не се свърташе на едно място: като планински поток бе неспокоен и шумен. Само госпожа Катинка можеше да го умирява, но и тя невинаги успяваше. Видеше ли го да мръщи черни вежди и очите му да пуцат искри, въздъхваше и го оставяше на мира. Иначе добре се живееше под благия поглед на госпожа Катинка в чистите стаи с меки легла и пъстри килими. А какви баници и гозби правеше госпожа Катинка, нямаше друга като нея; а каква резлива крушова шира ти поднасяше през лятото под ореха, за да се разхладиш от задухата; какво греяно вино с пипер и канела ти даваше през лютите зимни дни, след като те настаняваше на дивана до камината, облеган на възглавниците на стената! Тих и спокоен живот, с благи думи и приятелски погледи. Но, види се, преди тридесет години мъжете са били по-млади и по-неспокойни, а и хората по-лоши — според убеждението на госпожа Катинка, защото много бе теглила тя заради очите на една пришелка, дошла от широкия свят.

По едно време, когато си живееха спокойно, при госпожа Катинка често идваше Илонон, „жинъта“ на Ференц Маджарина. Изглеждаше добра душа. Беше се заселила тук отскоро, но не в самото село Камързани, а живееше със своя маджарин в долчинката под потока, между двете части на селото. Някога горе е имало бент и точно там, дето живееше сега Ференц, преди е била воденицата. Сега на височинката бе израснал гъсталак от върби и в тяхната сянка се

криеше старата къща, малко наведена напред, като че гледаше водата на Салкуца.

Облечена с бръчник на червени и черни черти и със забрадка върху огромния венец от коса, Илонон често идваше горе при госпожа Катинка. Приказваше сладко, със сведени очи, и се оплакваше, люлеейки дебелилото си тяло. Тя донасяше предена вълна, перушина и лековити билки, а госпожа Катинка слагаше в ръката ѝ две-три сребърни пари, извадени от дъното на едно ковчеже от другата стая. Майсторка беше Илонон да избере добри билки, знаеше да бае за разни болести, а понякога сядаше на края на дивана и си припомняше случки от едно село край Тротуш. Ту за някоя мъка, ту за смърт, ту любовна история; маджарката тайнствено разказваше полугласно и с блеснали очи, а на госпожа Катинка ѝ се струваше, че това е станало кой знае кога, някъде си далече, в дълбините на някакви мъглявини... Приятно ѝ бе да слуша жената на Ференц и понякога сама ѝ разказваше по нещо от своите неприятности, предизвикани от пътуванията и избухванията на Тоадер Лича.

Един пролетен ден, към обяд, след като бе свършила работата си по добитъка и птиците, госпожа Катинка седеше уморена на чардака. Лича бе излязъл от ранни зори да обикаля господарските земи; тя си мислеше, че ще е добре той да не закъснява за обяд; след обяд имаше толкова много работа — с жената, която пере ризите, с чергите от станове, — главата си не можеше да вдигне от работа!

Силна светлина заливаше простора и трептеше надолу към тази част от селото, която беше разположена на отсрещния скат. Брезите под стръмнината зад къщата бяха замрели със сведени надолу клонки. Една въртоглавка цвърчеше на черницата до портата и госпожа Катинка дебнеше да види как си върти шията. Изведнъж тя вдигна глава. И си спомни всичко, като да е било вчера.

В тишината на деня чуваше равана на белия кон на Тоадер Лича. Заслуша се: приближаваше; после ѝ се стори, че се отдалечава.

„Тодераш е — помисли си госпожа Катинка, — само че къде отива?“

Скокна бързо и се качи на стола, на който седеше. Надвеси длан над очите си и огледа дола. Бързо откри Бълан и разпозна Лича. Той се

спускаше по пътеката над потока. Скри се за малко в ниското, после се изкачи от другата страна на дола, в сянката на върбалака, до къщата на Ференц Маджарина.

Свят ѝ се зави на госпожа Катинка: Тоадер Лича слезе от коня. Страшни предположения и мисли нахлуха в главата ѝ. Сигурно се срещаше с някоя при маджарката! Клетият Ференц работеше в чокойските конюшни; щом излезеше оттам, отиваше в кръчмата; щом излезеше от кръчмата, се заклащаше с лула в устата по пътеките, като тропаше с огромните си ботуши, които, кой знае защо, миришеха на катран. Той нищо не знае, нищо не вижда. Там, сред върбите, очевидно идва някоя „мадама“ от къщите на службашите, дето живеят на другия скат. Госпожа Катинка не можеше да търпи всичките тези „мадами“, дошли от града!

Отново такава мъка! И друг път ѝ се бяха случвали на госпожа Катинка такива работи, но от някое време насам Лича изглеждаше спокоен; и на нея ѝ бе дошло сърце на място; старите рани бяха зараснали, а ето, че тази случка ги отваря отново! Към огорчението се прибавяше и това, че маджарката я мамеше. Пред нея се показваше приятелка, правеше ѝ мили очи, а зад гърба ѝ подготвяше разруха на къщата ѝ.

За малко да падне от стола. Слезе със замъглени очи и се отпусна върху стълбите на чардака, опря лакти на коленете и, брадичката на дланите — и очите ѝ се наляха със сълзи.

Стоя така известно време и плака. От пруста и от стаите се носеха гласове. Слугите я търсеха. Аника, нейната доверена циганка, излезе на чардака, спря се и я загледа внимателно.

— Да слагаме ли масата, госпожа? — попита тя. Видя, че с госпожа Катинка става нещо, приближи се бързо и запита тайнствено и уплашено: — Що плачеш, госпожа? Какво ти е? Какво има?

— Оставете ме, дайте ми мира! Махайте се! — завайка се госпожа Катинка. Аника обаче разбра по тона, че не трябва да се маха, приближи се още повече и заговори с дружеска обич:

— Кажете и на нас, нека и ние да знаем, може да ти помогнем нещо!

— Какво ще ми помогнете? Нищо не можете да ми помогнете! — извика разгневена госпожа Катинка. — Гледай ти! Как не се сетих аз,

че тя може да ми развали къщата? Къде са нейните билки? Къде са? Всичките са отровени, магия е донесла в къщата ми!

— Кой, госпожа? Какви билки? — запита учудено циганката.

— Ела с мен, бързо!

Госпожа Катинка скочи и нахълта в къщата, избърсвайки очи с бялата си престилка. В един сандък имаше шишенца с разни настойки, а лековитите треви бяха под гредите в спалнята! Всичките ги бе донесла душманката й! Тя мина като фурия навсякъде, изтръгна сухите билки изпод гредите, извади шишенцата, сложи всичко в полата на Аника и викна с чувство:

— Иди ги хвърли на боклука, не, по-добре ги изгори, те носят прекеждие за къщата ми!

Циганката отиде и се върна. Госпожа Катинка бе забила втренчен, замъглен поглед в един ъгъл на стаята.

— Хвърли ли ги? Изгори ли ги?

— Да, госпожа.

— Сега, като дойде маджарката, да не сте посмели да я пуснете в двора, даже до портата да не се приближава!

— Е, виждаш ли, госпожа, маджарката е такава, каквато аз я мислех...

— Каква си я мислила ти? Защо не ми каза?

— Ами, госпожа, как да ти кажа, като те гледам как я прегръщаш... Аз мислех...

— Какво мислеше, Аника? Какво? Аз откъде да знам, че тя пред мен ми се усмихва, а зад гърба ми гроб ми копае? Видях Тодераш да слиза от коня татък, до техния бордей!

— Малее, госпожа! Как така! Лелее! Каква беда! — извика уплашена Аника. — Ами ще да е направила нещо, госпожа, някакво биле ще да му е дала, за да го притегли там, да му вземе акъла... Тя, госпожа, е голяма шпионка, голяма магьосница... Тия маджарки знаят и магии да правят, и да врачуват, пази боже! (Циганката се прекръсти.) Те и с нечестивия говорят, госпожа, опазил ни господ...

Госпожа Катинка погледна изведнъж Аника, но не каза нищо. Циганката обаче забеляза в погледа й дълбок страх, събуден и изникнал сякаш от някаква бездна.

— Леле, госпожа, ами то — продума тя тихо и тайнствено — някоя откъд дола я е накарала...

— Че ти как мислиш? — прошепна госпожа Катинка и зарея празен поглед.

— Ама аз ще правя, ще струвам и ще разбера коя е, мила госпожа... Аз викам да отида довечера да доведе баба Урсарица, тя знае всичко, мила госпожа, знае и магии да разваля... Тя те познава от малко момиче... баяла ти е... и от болест те е отървавала... Ще си поприказвам аз с нея, ще си спомни тя и ще каже...

— Добре, Аника, направи както знаеш... че аз сега нямам сили, смазана съм, като пребита съм...

— Не е чиста тая работа, госпожа, слушай кво казвам... — рече убедено циганката.

След това като че настъпи малко успокоение в къщата на Тоадер Лича. Само перачката и жената, която тъчеше чергите, оставиха работата си и половия час приказваха с Аника. Чудеха се, плескаха се с ръце по устата и изказваха разни предположения. После всяка се зае с работата си. Госпожа Катинка излезе от стаята си късно, с пребледняло лице и угаснали очи, вързала главата си с бял чембер.

Тоадер Лича се върна късно привечер. Отпрати коня към конюшнията и влезе спокоен в къщи. От ъглите го следяха погледите на прислужниците. Господин Тодераш закачи бича си на един пирон в пруста и влезе прашен в столовата.

— Да ти кажа правичката, Катинке — продума той весело, — страшно съм гладен...

— Добре, ще ти дам да ядеш — каза госпожа Катинка.

— Ами на теб какво ти е? Май не ти е добре...

— Сам виждаш, главата ме боли...

— Не е добре това, не е добре това... — рече малко сърдито Тоадер Лича.

Госпожа Катинка бавно шеташе около мъжа си. Донесе лъскави прибори, бяла като сняг салфетка, сипа му чудесен пилешки борщ, а пресният пшеничен хляб така сладко миришеше и така добре бе опечен, както само госпожа Катинка знаеше да го пече.

— Ти няма ли да ядеш, Катинке? — попита господин Тоадер.

— Не съм гладна...

Тя седна на един стол. Скоро скокна и донесе от мазето каничка с червено вино. После пак седна на стола. Господин Тоадер изяде борша

и печеното месо, изпи виното и изведнъж забеляза, че очите на госпожа Катинка са пълни със сълзи.

— Какво ти е? Защо си сърдита?

— Нищо ми няма...

— Как така нищо? Аз не виждам ли?

— Така ти се струва, малко не ми е добре...

— Хм! — измънка господин Тоадер. — Така ми се струва ли? Ще ми кажеш ли, или няма да ми кажеш какво ти е?

— Нали ти казвам, че ми няма нищо. Какво ти се привижда сега? — отвърна учудена госпожа Катинка и излезе от стаята, като бършеше очите си.

Вечерта аргатите разбраха, че господарят е ядосан. Гневният му глас дълго еча из двора. Късно вечерта се съблече и си легна, уморен, върху чистата постеля и меките възглавници. На госпожа Катинка не ѝ се спеше. До късно се занимава с разни дребни домакински работи, а после излезе да се разхлади, защото я болеше глава. Долинката бе потънала в сянка, селото спеше спокойно. Някъде много далеч славей възпяваше пролетната любов.

Аника циганката дойде в тъмното до чардака.

— Хайде, госпожа, Урсарица дойде...

Госпожа Катинка тръгна подир Аника и влезе в стаичката до кухнята. Там, близо до вратата, чакаше права бабичката на селския ковач. Беше стара, с бяла сплъстена коса, пристегната с кемер върху бръчника. Черното ѝ сбръчкано като орех лице бе дружелюбно и благодушно.

Аника внимателно дръпна перденцата на прозорците и каза тайнствено:

— Седни там, госпожа, и слушай... Аз пообиколих из селото, ходих и в другата махала... знаеш ли с коя ходи господарят?...

Главата на госпожа Катинка бучеше и тя не отговори.

— С жената на счетоводителя, госпожа!...

— С жената на Думитрашку?...

— С нея, госпожа, с нея, да не мръдна оттук, ако не е така... и Урсарица знае. Нали, бабо?...

— Така чух, госпожа, целувам ти ръка... — отвърна кротко Урсарица.

— С жената на Думитрашку? — изрече бавно и учудено госпожа Катинка, като че едва сега разбираше за какво става дума. — С онази високата, русата жена ли?

— С нея, госпожа, с нея. Среща се при маджарката на Ференц, както самата ти си видяла.

— Как така? Ами как може такова нещо? — едва можа да изрече госпожа Катинка.

— Направила му е нещо Ференцовата, как иначе? Господарят е благодарен човек... Накарали са я да му даде нещо. Сложила му е нещо я във виното, я в яденето, кой знае!...

— Тия жени знаят много работи, госпожа, целувам ти ръка — тихо каза Урсарица. — Те знаят с гърне да омагьосат и примамят човек. На прът го довеждат; с очите си съм виждала...

— Ами тогава те ще ми го вземат и ще ми развалят къщата! — каза изведнъж отчаяна госпожа Катинка. Пред очите ѝ играеха червени петна, идеше ѝ да проклина и да крещи. Изведнъж видя сякаш пред себе си маджарката с приятелска усмивка, с блестящи очи и с тайнствен глас, виждаше я, сякаш изникнала от мрака, и в нея не остана и капка съмнение, че жените имат право, че маджарката притежава нечиста сила.

— Слушала съм за такива жени — прошепна тя. — Я виж дали няма някой зад прозореца.

— Няма никой... — увери я Аника, след като повдигна едно ъгълче на пердето.

— Ами тогава... кажете ми вие какво да правя... че моята глава хич я няма вече... — горчиво каза госпожа Катинка.

Двете жени стояха неподвижно, вперили очи в огнището. Госпожа Катинка ги гледаше и си мислеше за много тъмни работи, за всичките онези стари приказки, сред шепота на които бе израсла, за оплакванията, които толкова пъти бе слушала, за магии, чародейства и нечисти сили. Душата ѝ бе пълна с такива неща. Те лежаха в нея като покрити с пепел. Сега бе минал силен вятър и бе отнесъл снежеца на спокойствието. Всички поверия, тревоги и опасности, всички големи истини, които предопределят съдбата на клетите простосмъртни тук на земята, излизаха на бял свят. В такива тежки часове тя оставаше с тях, най-много на тях се надяваше, както и на изваяната от сливово дърво иконка от спалнята.

— Какво да се прави? Какво да се прави? — шепнеше тя в несвяст. — Маджарката ми отнема мъжа и го дава на жената на счетоводителя... Ще стори нещо да го отвлече — и той няма да се върне повече в къщи... Или ще ми навлече зло — я болест ще ме порази, я нож ще ме прободее...

— Не бой се, госпожа, не бой се — медено заговори Урсарица, като се приближи до нея и я погали по рамото. — Вярно е, има хора, които много работи знаят да правят, ама нас Божията майка няма да ни остави, ще сторим и ние, каквото можем. Ще побаем, ще разтурим магията, ще прогоним злото от вашата къща... И да знаеш, мила госпожа, че тези, дето правят магии, и те са в голямо премеждие, защото има други хора дето обръщат магията срещу тях... Кога бях малка, имаше една жена, която отиде в гората и на един отсечен дъб направи магия: заби девет пера и каза, каквото каза, та девет ламии и девет ножа да ударят някоя си Мария... И тя, госпожа, искаше да ѝ вземе мъжа. Изпрати тя и злото, и смъртта, и ножа, ама стигнаха те в нейната къща, баш до нейната щерка, и тя Мария се казваше. И като се върнала в къщи от гората, заварила щерка си да се бори със смъртта. Таман фърляла хляба във фурната, когато я настигнала смъртта. Един хляб имало във фурната, три до огнището, лопатата паднала и тя до нея на земята — така я заварила майка ѝ... Виждаш ли, мила госпожа, че и който прави магии, не ги прави без премеждие... аз ти го казвам, дето много съм видяла и чула през живота си...

— Добре, научи ме какво да правя, бабо Урсарице. Аз ще ти се отплатя.

— Виж какво, бабино чедо, първо, гледам, че много ти е кипнала кръвта, а то не е добре. То иде от лош поглед нещо като уроки. Аз съм ти донесла шишове да ти побая, да се успокоиш. Па и ние знаем по нещо — къде с магия, къде с биле ще прогоним далеко злото, дето ти го навлече душманката, всичко ще сторим, бабиното, и ще стане добре, ще се успокоиш, и мъжът ти ще се върне в постелята...

Гласът на баба Урсарица бе мек и успокоителен. Като че малко ѝ дойде сърце на място на госпожа Катинка. Урсарица ѝ побая, духна ѝ върху челото, напръска я с вода, в която бе охладила нагорещените шишове, и тя сякаш се поуспокои. После дълго говориха и много неща нагласиха. И едва след като бабата си тръгна към къщи със сланина и брашно, госпожа Катинка се приготви да си легне.

— Дали ще успеем нещо, Аника? — попита тя, като влизаше в трема.

— Вай, мила госпожа, от магиите, дето ще ги стори Урсарица, и пепел няма да остане от мадамата на счетоводителя, а до една година, ако не хване белия свят и маджарката, на име да не ми казваш!

Госпожа Катинка изпъшка и се прибра в спалнята. Наля в кандилото прясно дървено масло, запали го и дълго се моли пред иконката. Гледаше неподвижно, изящната резба, направена сякаш с игла, а през ума ѝ минаваха тъжни мисли и помисли за отмъщение. Тоадер Лича спеше на широкото легло в дъното на спалнята. Движението из стаята и шепотът го събудиха. Той се обърна към светлината на кандилото и видя неподвижната сянка на жена си.

— Невесто — проговори той сънен, — ама ти още ли не си легнала? Какво стоиш там като призрак?...

Госпожа Катинка сякаш не го чу. Тя знаеше, че не трябва да му отговаря, че не трябва нищо да му казва, нито добра, нито лоша дума, докато баба Урсарица не ѝ донесе билките, които да му сложи в дрехите.

Много мъка изтърпя госпожа Катинка покрай тези истории. И сега си спомня доста често за тях, и ги разказва потресена.

Циганката Аника постоянно дебнеше и следеше и редовно научаваше всичко. Други жени също така научаваха това, което се говореше в село, и идваха да го кажат на госпожа Катинка с трепет в гласа и с поклащане на глава. По този начин госпожа Катинка знаеше колко пъти беше ходил Тоадер Лича в бордея на Ференц Маджарина, колко пъти беше се виждал там с Агрипина, високата и руса жена на счетоводителя.

Илонон Маджарката вече не се качваше на хълма; беше усетила, че не е добре, че вече не я чакат там сребърни пари и дарове. Задоволяваше се с това, което и даваше господин Тодераш, и се надсмиваше към къщата, където се косеше нейната бивша покровителка. В нейната къща над потока сред върбите беше приятно и хладно, сянката беше дебела. Белият кон изведнъж изникваше сред тъмните храсталаци и една дръжка на бич почукваше няколко пъти по прозореца. Илонон веднага мятеше нещо на гърба си и бързаше по

една потайна пътечка към къщата на счетоводителя. Думитрашку беше висок и слаб човек, хапльо с големи уши на плешивата си глава. Наведен над регистрите си, той все записваше и пишеше нещо. А Агрипина се измъкваше през задната портичка и слизаше през градините към върбалака, подир Илонон. Щом се отвореше ниската врата, големите ѝ очи просветваха в сладка усмивка и тя се свличаше като заклана в ръцете на Тоадер Лича. Когато го видеше, тя като че изпадаше в ужас, страхуваше се и трепереше от любов. Тя беше подучила и платила на маджарката да препречи пътя на Тоадер Лича, да го отклони към бордея си и да му каже, че тя го чака и умира от любов към него.

Госпожа Катинка се опита да обади на Думитрашку; но Думитрашку бе като омагьосан. Имаше уши, ала не чуваше, имаше очи, ала не виждаше. Опита и с Лича. Посипа му дрехите с прах от специални треви, сипа му и във виното нещо, но види се, нищо не помогна — Лича все по-често се отклоняваше към бордея на Ференц. Тогава госпожа Катинка изпрати дума на Думитрашковата Агрипина. Жените винаги са добри души и думата ѝ стигна до Агрипина; Аника се закле, че Урсарица отишла и ѝ рекла така и така, да знае, че ще стане лошо, че ще остане без плитки, че и нещо по-лошо може да ѝ се случи; това също не помогна и госпожа Катинка събираше все повече горчилка. Едва се сдържаше да бъде спокойна пред Тодераш. Гозбите ѝ бяха все така вкусни, постелята все така чиста. И главата непрекъснато я болеше и тя стенеше. Но Тодераш никога вече не я попита какво ѝ е със същото съжаление, като в първата вечер.

— Ох, ох! — вайкаше се тя пред Аника. — Сега разбирам, че ще умра от мъка!

— Не бой се, мила госпожа, Урсарица не спи!

Урсарица наистина не спеше. Всяка вечер, щом се мръкнеше, тя идваше. Угасяше лулата, пъхваше я в кемера си и влизаше в стаичката до кухнята. Беше донесла и чекръчено вретено, което въртеше и мушкеше в комина, мърмореше, кълнеше тихо и от време на време плюеше. Доста често вадеше шишовете и ги нагорещяваше до червено на огъня; Аника донасяше вода на дъното на кофата и стаята се изпълваше с кисел дим. Госпожа Катинка излизаше уморена и замаяна и я болеше глава, докато чакаше съпруга си, който закъсняваше по пътеките на изневярата.

Понякога настъпваха спокойни тихи дни, цветът падаше от овошките, а вечерите бяха неизказано ясни. В долината нахлуваха сенки; сред брезите на стръмнината в дъното на градината мръкваше по-късно, отколкото другаде. Носеха се сладки ухания и госпожа Катинка се виждаше толкова млада и така изоставена към тридесетата година от живота си; тя си представяше как в тъмата при потока Тоадер гледа очите на друга; спомняше си за други пролети и за заревото на залеза сред брезите, който все още светеше там само за нейна радост; минаваха ѝ черни мисли, тя плачеше и нямаше кой да я утеши.

— Ох, саминка съм — въздишаше тя, — и ще умра, без да ме погледне някой...

Въпреки всичките терзания и мъки тя се държеше, когато Лича се върнеше в къщи. Никога нищо не му каза. Никога за нищо не му се разсърди, не го погледна враждебно. Драг ѝ бе Лича и тя все се надяваше, че ще си го върне; усещаше някаква дива гордост и срам пред самата себе си.

Неделя в черквата стоеше най-напред. Понякога Аника ѝ прошепваше:

— Госпожа, дойде жената на Думитрашку...

Тя се овладяваше, не се обръщаше, не искаше да я знае, не искаше да я погледне. Само един път не можа да се въздържи: на излизане дълго гледа и разглежда Агрипина на нахлуващата през вратата светлина.

— Видя ли я, госпожа? — каза ѝ Аника на път за в къщи. — Виж заради кого господарят обърква пътищата...

— Млада е колкото мен... — отговори със съмнение в гласа госпожа Катинка.

— Дори не е хубава — продължи Аника, — а е висока като кулата на Голия...

Госпожа Катинка ускори крачки и стигна в къщи с мокри от плач очи. Продължи да плаче и вечерта, идеше ѝ да падне умолително в ръцете на Урсарица.

— Бабо, направи нещо, направи веднага нещо! Тя да умре или аз да умра!

Дните минаваха и нейният благ нрав закоравяваше, но тя още по-добре въртеше къщата, изоставена от Лича. Аргатите все по-често я

виждаха разгневена, а кучетата и котките се изпокриваха, като я видеха. Лича можеше да види голямата промяна, но той вече нищо не разбираше. Някаква лудост го бе обзела. Работата си гледаше през куп за грош; мислеше само за любовта на Агрипина; в къщи бе като уморен, замаян и забързан пътник.

Госпожа Катинка вече не знаеше какво да прави и един ден реши да пише дълга жалба до бейзаде Григоре. Написа я с големи мъки, като жена, навикнала повече с иглата и вретеното. Трудно я написа, но изложи всичко.

„Да знаете, ваше височество — пишеше тя между другото, — че Агрипина, жената на счетоводителя, е невярна на мъжа си и живее с моя законен съпруг Тоадер Лича, и къщата ни разваля. И заедно с една пришълка, Ференцовата Илонон, ми прави магии, за да ми разтури къщата, и както чух от Урсарица, може и смърт да ми прати и набързо да си умра. Падам на колене пред вас, ваше височество, и със сълзи ви моля да изгоните Думитрашку и жена му, за да имам аз мир и да ми се върне мъжът пред бога, че от дванайсет години съм за него женена и добра къща имах благодарение на ваше височество... Молих се на Дева Мария и тя ме осветли и ме насочи към ваше височество, правда да търся. Моля ви, не оставяйте една бедна жена, която ридае и въздиша...“

Такава нечувана и невидана от хората постъпка направи госпожа Катинка. После изпрати на попа една пара за молитва, за да може да стъпче враговете, и викна Урсарица да ѝ каже, че вече може да стори всичко, че вече е свършено: или живот, или смърт!

Гаврил, мъжът на Аника, беше късметлия и занесе с белия си кон писмото в Пиатра Нямец, без да го усети Тоадер Лича. От Пиатра сълзите на госпожа Катинка продължиха по-нататък и една хубава заран бяха забелязани от големите очи на бейзаде Григоре и стигнаха до червената му брада.

В един горещ юлски ден бичът на Шарампей Бърнестия заплющя като револвер сред селото; от всички страни се разляха кучетата; четирите буйни врани коне със звезди на челото се носеха като вятър, а сребърните им звънчета сладко звъняха. Цялото село мигом научи, че бейзаде Григоре е тръгнал да обикаля мошиите си из цялата страна.

Всички познаваха Шарампей с големия нос и дебелите бърни, както и арнаутина Генча, с дълги мустаци като конопени къдели; бейзадето седеше, както винаги, в дъното на каретата и внимателно гледаше напред със зелените си очи. Удариха църковните камбани, дойдоха отец Настасе и църковните певци, и кметът, и хората, които си бяха в къщи, а Гаврил, мъжът на Аника, нахлупи смачканата си шапка, метна се на коня и препусна да търси господин Тодераш из господарските ниви. Бейзаде Григоре пъргаво скочи от каретата, огледа насъбраните хора и благодари с кимване на глава и с думи, когато събралите се го приветствуваха на висок глас:

— Добре дошли, ваше височество!

— Добре съм ви заварил, добре съм ви заварил! — каза негово височество малко носово и се отпрати към чардака на къщата на Лича. Госпожа Катинка излезе като духната от вятър, оправя за последен път синята фуста на бели цветчета и се спря на стълбата с ниско наведена глава, сложила лявата си ръка на сърцето.

— Целувам ви десницата, ваше височество! Добре, че се смилихте и дойдохте! — каза госпожа Катинка приглушено.

— Добре, добре... — отговори усмихнат бейзадето и я изгледа продължително. — Лича къде е?

— На полето, ваше височество, скоро ще дойде. Изпратих да го викнат...

Само толкова чува хората от разговора между принца и смирената госпожа Катинка. После видяха да се носят отбрани сладка и вода в чаши със скреж; а зад къщата две циганчета се хвърлиха като ястреби сред тазгодишните пилета. Дойде и Лича на белия си кон и застана мирно. Принцът захвана да пита за едно, за друго, само ей така, като че си мислеше за нещо друго и думите му излизаха сякаш през носа, както и димът от тютюна, който смучеше от едно дълго кехлибарено цигаре. Главоболието на госпожа Катинка като че мина: силно набраната ѝ рокля шумолеше и се носеше през стаите и чардаците. Със запретнати ръкави, тя бързо прислужваше; после бейзадето направи една разходка, погледна тук-там, мина потока, отиде при счетоводителя и там излезе да го посрещне Агрипина, а зад нея един слаб безволев човек с клепнали уши. Господарят гледаше спокойно; тук рече „добре“, там каже „м-да“, а накрая, след като изслуша хората и благоволи да поприказва малко с отец Настасе, по

клепално време се качи в каретата си; Шарампей бърнестия плесна с бича и враните коне звъннаха със сребърните звънчета.

Отиде си. А вечерта при госпожа Катинка веднага се явиха Аника и баба Урсарица. Аника получи една стара фуста, а бабата няколко сребърника. А госпожа Катинка бе толкова весела и радостна, сякаш бе мома в деня на първото си хоро.

Не минаха и два дни, и пристигна голяма вест за госпожа Катинка. Бейзаде Григоре бе наредил Думитрашку счетоводителят да си събере партушините и да отиде на друг негов чифлик, някъде надолу, чак в Текучкия край.

В деня, когато си заминаха счетоводителят и неговата Агрипина, госпожа Катинка нареди на масата пред Лича царски гозби и едни баницы, които вървяха с виното, за чудо и приказ. И беше толкова добра, толкова кротка, сресана, нагиздена, дори и с леко червисани страни; даже и главоболието ѝ бе преминало. Но Лича ядеше като в несвяст, зареял мисли нанякъде.

— Какво ти е, Тодераш? — каза му госпожа Катинка.

— Нищо ми няма — отвърна Лича.

— На, вземи си от това печено пиле, погледни само кожичката му каква е! А и от виното си отпил колкото едно врабче...

— Ям, не виждаш ли, че ям? Колкото ми трябва, толкова пия.

— Ама като че си мислиш за нещо друго, нещо те мъчи...

Лича като че се подосети за нещо; изведнъж впери острия си поглед в жена си. Госпожа Катинка го гледаше, кротка и добра; Лича обърна натъжени очи към чинията. Но нали е жена, госпожа Катинка не можеше да мълчи и все го канеше да яде, все му говореше, че нещо го тормозело. Господин Тоадер седеше, намръщил поглед, а после изведнъж стовари юмрук върху масата, та всичко издрънча, а госпожа Катинка се отдръпна уплашена.

— Я ме остави на мира! — извика Лича. — Остави ме да си преглътна залька на спокойствие!...

Госпожа Катинка замълча и сподави в себе си радостта. А вечерта, в стаичката до кухнята, сякаш мислеше за нещо друго, за стари или далечни неща, докато баба Урсарица ѝ говореше и я дебнеше с поглед.

— Виждаш ли, мила госпожа, че и нашите вехти работи струват нещо... Даде господ едната да я изпратим далеч, в пущинаци... Сега

ни остана само маджарката на Ференц... Само тя да не ни изиграе някой номер... Да не вземе да отиде дибидюс гола в гората и с девет пера да призове гибел за нас... Трябва, госпожа, да обърнем срещу нея цялото зло... Ще я бутнем в гроба, който тя другиму копаеше. И много те моля да ми дадеш твоето старо кожухче... че ако даде господ, ще женя щерката, като приберем кукуруза...

— Добре, добре — каза госпожа Катинка замечтана и се усмихна на бабата, а сякаш гледаше друг човек.

Една сутрин след около десетина дни госпожа Катинка се качи на един стол като преди и оттам погледна надолу към бордея на Ференц с безгранична радост. Маджарката също се махаше от селото, отиваше някъде в джендема, може би също в Долна земя^[2], в Текучкия край. След като каруцата бе натоварена, Илонон се качи отгоре; на госпожа Катинка ѝ се стори, че преди да подкара воловете, маджарката се обърна и дълго гледа към върха, към нейната къща. Изведнъж странно чувство я обзе; сякаш усети този поглед чак в душата си, слезе от стола и бързо изпрати Аника да доведе баба Урсарица, за да ѝ бае против уроки.

Цели десет дни Тоадер Лича не можеше да дойде на себе си. Ходеше замаян, а конят му беше постоянно потънал в пяна. Бичът в ръката му толкова омекна, че всеки ден по него имаше нови кожички. Мнозина усетиха неговия бич през тези дни. Сега, щом го видеха, аргатите веднага хукваха да бягат кой накъдето види.

На десетия ден човекът се успокои и на госпожа Катинка сърцето ѝ съвсем си дойде на място. И една неделя тя забеляза, че Тодераш дълго я заглежда; радостни сълзи овлажниха очите ѝ.

— Виж какво, невесто — каза господин Тодераш, — ще ми се да пийна с теб една чашка от старото вино.

Като пумпал се завъртя госпожа Катинка, слезе до мазето и бързо се върна с пълна кана вино, от което още изскачаха пръски. После донесе гозби, двамата седнаха един срещу друг на чардака и Лича понечи да си вземе един залък.

— Невесто — каза той, — я ми сипи вино в чашата...

— Няма ли да хапнеш първо нещо, Тодераш?

— Защо? Имам време, за никъде не съм тръгнал... Сипи...

Пи и пак протегна чашата.

— Сипи още. Такова вино не пия всеки ден. Това вино, мила невесто, го имаме от шест години... Сипи още... Дай да целуна ръката, която го донесе...

Когато той ѝ целуна ръката, госпожа Катинка с трепет затвори очи.

— Сипи още една. Знаеш ли какво?...

— Ако ми кажеш, ще знам... — бързо отговори госпожа Катинка с обичайния си глас.

— Виж какво. Искам да ми посвирят двама цигани.

— Добре, драги, да извикаме Леуцян.

— Ама аз искам веднага да дойде и сам ще отида да го доведа. Бълан е оседлан; ще отскоча и веднага ще се върна. Ще го кача на коня... Дори яденето няма да изстине, докато се върна.

— Ама недей, Тодераш... Защо ще ходиш?... Как така ще си разваляме софрата?

— Не. Отивам — решително каза господин Тоадер Лича. Сложи си шапката, взе бича и се спусна забързан по стълбите. Скоро излезе през портата, яхнал Бълан. Госпожа Катинка стоеше вцепенена. Слушаше как конският раван се отдалечава и ускорява. И не можеше да разбере защо остави Тодераш виното и яденето и тръгна за цигуларите. Не разбра и след един час, не разбра и вечерта, когато Лича все още го нямаше.

Много плака госпожа Катинка през тази нощ и през другите нощи. Сал дето не умря от плач.

Дните си вървяха, а Лича не идваше; като да беше тръгнал по път без връщане. Дали беше паднал в някой ров или в някоя река, или беше умрял от друга глупава смърт, кой знае! Никой никъде не намери тялото му.

Мина доста време, може би месец, когато се разчу от уста на уста сред работниците и чиновниците, че уж Тоадер Лича бил в някакво село чак в Текучкия край и там се срещал с любовницата си от Камарзани, с Агрипина, жената на счетоводителя Думитрашку.

Пак започна госпожа Катинка да охка и да кълне с много сълзи, но в дъното на душата си се радваше, че Лича поне е жив. Надеждата не я напускаше. Крепяха я молитвите на отец Настасе, имаше си малката иконка от сливово дърво, към която се обръщаше всеки ден и

всяка нощ; и най-вече имаше Урсарица, която сега изцяло се беше пренесла при нея в един бордей с три големи дъщери и две дечица, грехове на дъщерите.

Когато чу новината, циганката нахълта в стаята ѝ и заплака.

— Госпожа, госпожа, прощавай, госпожа, ама аз от началото знаех, че маджарката го е отвела при любовницата, много надалеко, ама не исках да ти троя душата.

— Откъде си знаела? Кой ти е казал? — смаяна попита госпожа Катинка.

— Хвърлих и карти, и боб, госпожа. Нали ти казах аз, че оная маджарка на Ференц е свързана и с нечестивия, опазил ни бог... Първо тя е отишла там, при мадамата на Думитрашку, и са се надумали. Направила му е магия с гърне и е рекла така, откъдето и да е, от постеля, от трапеза, от път, като вятъра да дойде при тях.

— Така е, бабо, от трапезата стана и отиде... — шепнеше замислена госпожа Катинка. — Един залък не взе...

— Нали ти казвам, госпожа... Омагьосали са го, заслепили са му очите и с вихри са го понесли... Стара съм аз, госпожа, и съм виждала такива неща... Виждала съм и на прът да ходят, и да крещят като луди, пази боже, пу, пу, пу! — И бабата плю три пъти, за да прогони магията.

Госпожа Катинка слушаше с примряла душа... На всичко вярваше. Нямахше съмнение, че беше така: душманката ѝ взе мъжа и я остави вдовица. Не ѝ бяха останали вече нито думи за оплакване, нито сълзи. Стоеше като окаяна клетница, която чака помощ. Даваше на бабата всичко, каквото ѝ трябваше: олио, пари, платна, къдели вълна, игли, всичко, каквото ѝ поискаше, само и само да направи нещо, да свърши нещо. И на иконата се молеше. Дълго време води такъв окаян живот, какъвто и на враговете си не би пожелала; после по навик пак се зае с домакинската си работа. Работата лекува; започна по-отблизо и по-строго да нарежда и да стопанисва оставения имот; чакаше забегналия и продължаваше молитвите и заклинанията.

Година и половина се губи Тоадер Лича. Госпожа Катинка му праща и писма, и хабер по хора, но избягалият нито даде знак, нито ѝ отвърна с дума. Госпожа Катинка изпрати до двореца на господаря друга жалба, напоена със сълзи, ала негово височество беше по чужбина и белочелите коне със сребърните звънчета си почиваха в Яш.

Но с помощта на баба Урсарица и на божията майка чудото най-после стана.

В първия ден на Коледа, след цял месец сух студ, заваля сняг, отначало ситен, а после се завъртяха снежни вихрушки. Вечерта снегът бе вече до глезените и вятърът започна да навява преспи. Госпожа Катинка беше приготвила вечерята за хората, дала им бе хубав борш, печено свинско месо, вино и курабии с конопено семе; после замислено пристегна на гърдите си елека и зиморничаво влезе в стаята си. Равната светлина на лампата осветяваше масата, приготвена само за един човек. Госпожа Катинка си спомни колко тъжно бе изкарала празниците миналата година, въздъхна и седна на стола. Пред нея имаше малко ядене и малко вино в една чаша, тя обаче нямаше ищах за нищо; вълнуваха я горчиви спомени.

В стаята бе топличко и приятно, в откритата камина от едрите цепеници излизаха дълги огнени езици. Хубавите черги и покривките на леглата меко отразяваха светлината и стаята изглеждаше самотна и тъжна. От време на време вятърът се блъскаше в прозорците, после сякаш забързани крилца докосваха стъклата. Колко ли беше часът? Госпожа Катинка забеляза, че в стаята вече не туптеше пулсът на времето; обърна се; часовникът с кукувичката беше спрял.

Натъжена, потънала в безкрайните си мисли, госпожа Катинка хапна два-три залъка, после стана и извади от поличката между прозорците една книга със стари твърди корици. Това бе Житиетата на светците за месец декември, дар от нейния дядо отец Иродион, стар йеромонах в светата обител Секу. Стара книга, за утеха в самотни дни. Седна пред огъня, разтвори книгата и зачете чудния и кротък живот на свети Филострат, комуто бе посветен 1 декември.

Трябва да е било късно, защото госпожа Катинка бе стигнала с четенето до Цариградската крепост. Навън вече не духаше вятър, а истинска виелица. Из простора се носеха неясни стонове и викове. Госпожа Катинка вдигна глава от старата книга и продължително въздъхна. Някакъв неясен шум се бе промъкнал отвън, през виелицата, и я бе развълнувал, без тя да усети. Глас ли бе, на портата ли се тропна? Госпожа Катинка стана и пристъпи към прозореца. Дръпна пердето. Навън в непрогледния мрак бързо се движеше фенер. Понечи да си наметне кожухчето и да излезе, но в трема затрополиха забързани стъпки и циганката Аника влезе, плачейки или смеейки се като в

мигове на голямо отчаяние. Вдигна ръце, отвори уста, но не можеше да си поеме дъх.

— Затвори вратата — каза спокойно госпожа Катинка — и говори! Кажи! Какво има?

В същото време тя обърна поглед към пищовите, закачени на стената до камината. Не чувствуваше обаче нито тревога, нито страх.

— Госпожа, госпожа! — избухна в плач циганката. — Стопанинът си дойде!

— Какво? Какво казваш?

Само това можа да каже госпожа Катинка и замръзна неподвижна с отпуснати ръце. Аника само клатеше глава нагоре-надолу и я гледаше през сълзи. После, щом чу тракането на бравата и тежки стъпки в трема, тя се смали, затърси място и се измъкна навън. Влезе Лича, с големи ботуши, с кожухче, с висок калпак на главата, побелял от сняг. Застана до вратата. Гледаше жена си с присвити очи, наранени от светлината; виждаше се, че лицето му е обрুলено от виелицата и челюстите сковани от студ.

Госпожа Катинка го гледаше като вкаменена. Той беше! Изведнъж пъргаво както винаги тя се втурна безмълвно към него, смъкна посипания му със сняг калпак, разкопча кожуха му и го съблече. Побутна го леко към дъното на стаичката, към дивана, и го накара да седне, коленичи и му събу ботушите. След това се облегна на камината и тихо го попита:

— Отдавна ли скиташ?

— От три дни... без да спирам... — отвърна господин Тодераш с вцепенени челюсти.

Обърна очи към нея. Уморени и болни очи.

Госпожа Катинка не каза нищо. Леко излезе със запалена свещичка и се върна с една каничка вино. Сипа виното в едно гърненце и го сложи на огъня. Остави го там да се грее, а тя изтича до кухнята и донесе в едно кастронче топъл борш. Нахрани господин Тодераш, като да бе дете, после му даде греяно вино и сред благоуханните пари на виното вдървеното лице на скиталеца се отпусна. Той огледа стаята и видя, че всичко е чисто и меко като преди, и изпадна в моментна слабост: очите му овлажняха под веждите.

Когато госпожа Катинка дойде да вземе каничката, той леко хвана малката ѝ ръка и я целуна. Госпожа Катинка не каза нищо.

Постла му бързо и го покани да си легне.

Така прелетната птица се върна в гнездото си. Оттогава, сред китката брези, където нощта настъпваше по-късно, тридесет пъти листата окапваха и засвирваха есенните ветрове. Господин Тодераш спокойно живееше дните си до госпожа Катинка. След черните дни можа да я направи щастлива.

Много пъти съм ги посещавал в старата им къща в Камарзани. Понякога госпожа Катинка, която ми е родна леля, си припомня миналите страдания. Разказва ми ги с всички подробности; изслушва моите съмнения и възражения усмихната, поклаща глава и ми доверява непоклатимата си вяра в заклинанията на баба Урсарица, която отдавна е умряла, и в иконката на божията майка, пред която и днес гори вярното кандило; после ме кара да седна в дъното на дивана, да се облегна на възглавниците до стената и ме черпи като странник, дошъл отдалече през снегове и ветрове.

В голямото им стопанство не се премества и една сламка без знанието на моята леля. Един след друг аргатите идват да получат от нея нареждания. А господин Тодераш, остарял, но избръснат и още як, влиза в стаята, връщайки се от разходка. Той стъпва тихо из къщата, пуши по някоя цигара пред огъня, за да няма дим и да не се сърди стопанката. След това госпожа Катинка сядва в някой ъгъл с плетката в ръце, а той вади очилата, внимателно ги избърсва с червена кърпа, отива до поличката между прозорците и измъква оттам една много стара книга с твърди корици, дар от покойния отец Иродион. Чете с тих глас от чудните житиета на светците, и най-вече от тези, които госпожа Катинка обича. По някое време спира да чете и започва с мен лек разговор върху този беден живот и отлитащите години и с лека печал си припомня отминали години, някои приятели и роднини, които все още са живи, и за много други, възнесли се към господата... А госпожа Катинка ни гледа замислена и посребрената ѝ коса меко проблясва от играта на пламъците.

1912 г.

[1] Бейзаде — син на владетеля на княжеството, принц. — Б.пр.

↑

[2] Южна Молдова. — Б.пр. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.